

تحقیقی پیرامون:

انسان‌های ماقبل تاریخ
تا
دوره روستازدینی آغازین

پژوهش و تحقیق

۱- هرمز بیگلری

۲- حمیرا بیگلری

انتشارات کرمانشاه

۱۳۹۱

بیگلری، هرمز، ۱۳۲۲ -

تحقیقی پیرامون انسان‌های ماقبل تاریخ تا دوره روستانشینی آغازین / تألیف هرمز بیگلری، حمیرا بیگلری -

کرمانشاه: انتشارات کرمانشاه، ۱۳۹۱

۲۰۷ ص - عکس

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا

شابک: ۳ - ۸۵ - ۲۶۰۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

کتابنامه

۱ - کرمانشاهان - تاریخ ۲ - ایران - کرمانشاه - باستان‌شناسی

الف. بیگلری، حمیرا، ۱۳ - .. بدیدآور ب. عنوان

۹۵۵/۴۴

DSR ۲۰۴۷

نام کتاب: تحقیقی پیرامون انسان‌های ماقبل تاریخ تا دوره روستانشینی آغازین

پژوهش و تحقیق: ۱ - هرمز بیگلری ۲ - حمیرا بیگلری

ناشر: (انتشارات کرمانشاه)

حروف‌نگار: سهیلا صیادپور

چاپ اول: ۱۳۹۱

شمارگان: ۲۰۰۰ جلد

چاپ: نهضت

طرح جلد: (سعید منوچهری)

قیمت: ده هزار تومان

تعداد صفحات: ۲۰۷ صفحه

استفاده از این کتاب و مطالب آن با ذکر منبع بلامانع می‌باشد.

تصویر روی جلد غار مرخزل بیستون، پشت جلد غار دواشگفت طاق‌بستان عکس: (فریدون بیگلری، مرادی بیستونی)

ISBN : ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۲۶۰۷ - ۸۵ - ۳

حق چاپ محفوظ است

کرمانشاه: شهرک ژاندارمری - جنب دانشگاه آزاد اسلامی - کوچه مهر - موسسه انتشارات کرمانشاه

تلفن ۷۲۲۲۹۳۲ - فاکس ۷۲۵۵۶۴۴ همراه ۰۹۱۸۸۳۶۳۰۶۴

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱۱
فصل یکم	
دوران‌های زمین‌شناسی	۱۷
دوران اول	۲۱
دوران دوم	۲۳
دوران سوم	۲۴
دوران چهارم	۲۵
کتیبه بیستون از غارنشینان سخن می‌گوید	۲۹
فصل دوم	
هوموهایلیس	۳۱
هومو ارکتوس	۳۴
هوموساپینس	۴۰
نئاندرتالها	۴۴
انسان کروماتیون	۴۸
اولین نشانه رد پای نئاندرتالها در ایران	۵۴
گزارش بررسی غار دواشگفت	۵۹
غار چشمه سهراب	۶۵
نقوش چشمه سهراب	۶۶
فصل سوم	
کشف آثار پارینه سنگی جدید در غارهای مرکولیان و مردلان منطقه روانسر	۷۶
غار مرکولیان	۷۸
غار مرخال	۸۵
پناهگاه ورواسی	۸۶
تپه آسیاب	۹۱
تپه سراب	۹۲

فصل چهارم

۹۷	شهر گمشده خرخار
۱۰۹	نگاهی به عصر پارینه سنگی اخیر و نخستین انسان‌های باقیمانده
۱۱۳	دوره روستانشینی (اردوگاه آسیاب ماهیدشت)
۱۲۲	زمین بدون انسان
۱۲۳	نظری کوتاه به باستان‌شناسی در منطقه غرب
۱۲۵	ویژگی‌های طبیعی دشت کوزران
۱۳۶	جدول مقایسه‌ای ادوار فرهنگی

فصل پنجم

۱۳۸	تپه گوران
۱۴۴	منطقه ماهیدشت در زاگرس مرکزی
۱۴۹	دوره روستانشینی قدیم
۱۵۱	دوره روستانشینی میانه و جدید
۱۵۳	منطقه کنگاور در زاگرس
۱۵۴	دوره روستانشینی آغازین نوسنگی
۱۵۶	غارهای گهن آباد و دالما
۱۵۸	تپه سیابید و تپه موریان
۱۵۹	حفاری آثار ماقبل تاریخ
۱۵۹	۱ - تپه چیاخزینه
۱۷۰	قدمت تپه گنج دره
۱۷۱	گودین تپه
۱۷۶	حضرت هود (ع) و آثار قوم عاد
۱۸۳	حضرت صالح و محل سکونت قوم ثمود
۲۰۲	فهرست منابع و مأخذ

بنام خدا

سپاس و ستایش بی‌پایان بدرگاه خداوند منان که مرا یاری فرمود تا در حد توان، هر چند اندک قدمی در راه شناخت پیشینه تاریخی این دیار کهنسال بردارم.

با درود فراوان بر پیامبر گرامی حضرت محمد (ص) و خاندان پاک و مطهر آن حضرت همانطوری که می‌دانیم، کرمانشاه یکی از استان‌های تاریخی کشور اسلامی است که از کهن‌ترین اعصار (ماقبل تاریخ) تا عصر حاضر سیر تکامل تمدن‌های اولیه بشری را در دل کوه‌ها و صخره‌ها و دشت‌های خود از گزند روزگاران مصون و محفوظ نگاه داشته است بطوریکه از جمله مناطق محدودی در زاگرس است که از استقرار انسان‌های نخستین خصوصاً اواخر پارینه‌سنگی قدیم یعنی (حدود ۲۵۰/۰۰۰ سال پیش) که مورد سکونت بوده است پرده برمی‌دارد. روند سکونت انسان در این منطقه تا پیدایش اولین نشانه مدنیت هم‌چنان ادامه داشته است و فی‌الواقع کرمانشاه از لحاظ موقعیت جغرافیایی خصوصاً تاریخی بصورت کتابی مفصل از بدو تا پیدایش نخستین انسان در زاگرس تا عصر حاضر تمامی آثار را در خود حفظ نموده است.

وجود غارهای متعدد در کوه‌های مجاور از یک سو و دشت‌های وسیع و تپه‌های باستانی و نیز سنگ‌نبشته‌ها و حجاری‌ها و سنگ‌فرش‌های باقیمانده از جاده‌های باستانی و ترجمه لوحه‌های گلین بدست آمده از بین‌النهرین که بارها بارها نام این منطقه را در لشکرکشی‌های پیاپی آشوریان به مناطق آباد این سرزمین قید نموده خود حاکی از اهمیت تاریخی و حتی نقشی که در تشکیل قبایل اولیه را در این ناحیه به عهده داشته روشن می‌سازد، غار شکارچیان در بیستون اولین غاری است که زندگی بشر را در نخستین بار در ایران و در عصر پارینه‌سنگی مشخص می‌سازد هم‌چنین از زمانی که بشر بتدریج غارها را ترک نموده و سکونت در کوهپایه‌ها و دشت‌ها را اختیار نموده است ضمن حفاری و تحقیقات باستان‌شناسان که از تپه گنج دره بعمل آمده است و دیگر حفاری‌هایی که در نزدیک کرمانشاه نظیر تپه سراب و غیره انجام شده و بدست آمدن ظروف سفالین و تندیس‌ها و دیگر اشیاء اهمیت تاریخی این استان را در سیر تحولات

چندین هزار ساله این ناحیه از غرب ایران اسلامی را کاملاً در اختیار پژوهندگان و باستان‌شناسان قرار داده است.

نگاهی به آثار لولوبی‌ها در سرپل‌ذهاب و سنگ نبشته‌هایی که به خط و زبان آکدی است و حجاری‌های بیستون و گور دخمه‌های مادی در شهرستان هرسین، صحنه، روانسر و حتی مفرغ‌های مکشوفه از قبور از یکسو و موقعیت مهم جغرافیایی و استراتژیکی این ناحیه که به علت مجاورت با بین‌النهرین (کشور عراق فعلی) خود از دیگر سو بیانگر مجد و عظمت این قسمت از خاک پاک کشور اسلامی است که در طول تاریخ چندین هزار ساله خود مردان و زنان غیوری را در دل کوه‌های سرسخت زاگرس و پهن دشت‌های خود پرورانیده که همواره پاسدارانی دلیر و شجاع در مقابل دشمنان خارجی بوده و هستند خصوصاً عشایر غیور و مرزنشین سراسر این خطه که از هر لحاظ نظایر آنها را حتی تاریخ کمتر به خود دیده است. قبایلی نظیر لولوبی‌ها، کردوخی، گوتی و ... غیره که ما در کتاب کوه‌نشینان زاگرس مفصلاً درباره آنها بحث نمودیم و سرانجام دولت ماد با اتحادیه این قبایل به عمر خونخوارترین سلاطین و دولت آن عصر یعنی آشوریان خاتمه داد. حاصل سخن اینکه در چند قرن اخیر به همت باستان‌شناسان و دانشمندان قسمت‌هایی از تاریخ این استان تحقق یافته و مورد بررسی و حفاری علمی قرار گرفته است اما، ما هنوز حلقه‌های مفقوده در تاریخ خصوصاً در این استان زیاد داریم که نیاز به زمان و کار و زحمت بیشتری را طلب می‌نماید. مناطقی نظیر ریجاب (دالاهو)، ماهیدشت و ... نقاط دیگر که سالیان سال زمان نیازمند است تا روی آنها کار و تحقیقات انجام شود و هم زمان با آنها بسیاری از غارها و حتی کوهپایه‌هایی که محل سکونت انسان‌های اولیه بوده‌اند هنوز تمامی آنها مورد تحقیق قرار نگرفته‌اند و چون بحث فعلی ما در خصوص بررسی و پژوهش انسان‌های نخستین در این منطقه است لذا آنچه را که در این کتاب مورد مطالعه خوانندگان گرامی قرار خواهد گرفت چکیده‌ای از پژوهش‌ها و بررسی‌هایی است که توسط باستان‌شناسان ایرانی و خارجی و صاحب‌نظرانی که در طی سالیان متمادی در ایران و سایر نقاط جهان بررسی‌هایی انجام داده‌اند شامل می‌شود. اما

با همه تلاش‌هایی که در این زمینه خصوصاً در یک قرن اخیر صورت پذیرفته سئوالات بی‌شماری نیز درباره انسان‌های اولیه و نحوه زندگی، مهاجرت و کوچ آنان و ... مطرح می‌گردد فی‌المثل با توجه به گذشت میلیون‌ها سال که از عمر زمین و کوه‌ها و دریاها و بطور کلی خلقت جهان می‌گذرد اولین انسان در چه عصری و در کدام قاره جهان پا نهاده است؟ با توجه به اینکه می‌دانیم زمین هرگز خالی از انسان نبوده و نخواهد بود منتهی انسان‌ها در طی میلیون‌ها سال که پیش از ما می‌زیسته‌اند و حتی ماقبل آنها که تا این تاریخ اثر گویا و دقیقی به علت بُعد و فاصله زمانی بیش از حد بدست ما نرسیده مسلماً به علت یک سری تحولات و تغییرات جوی وقوع زلزله، سیل، طوفان‌ها و آتش-سوزی مهیب جنگل‌ها و برخورد شهاب سنگ‌های عظیم به سطح کره زمین، انشقاق قاره‌ها و فرو رفتن بخش‌های مهمی از زمین به زیر آب‌های اقیانوس‌ها و دریاها و پایان یافتن عمر دوره‌ای از انسان‌های اولیه و حیوانات عظیم‌الجثه که از زمان وقوع حدوث آنها کاملاً بی‌خبریم و کمابیش سنگواره‌هایی از آنها در کنار دریاها و یا در لایه‌های زمین‌های مجاور کوه‌ها یافته شده‌اند اطلاعات بیشتری نداریم. بنابراین بدرستی تاریخ را از هر نکته زمانی شروع کنیم باید به این نکات توجه داشته باشیم که آن زمان هرگز مبداء واقعی تاریخ نبوده و نخواهد بود و به همین دلیل انتهای آن هم نخواهد بود، در کتب آسمانی نیز به ابتدای خلقت جهان و بشر اشاراتی شده است با این وجود به نظر می‌رسد خلقت آدم و جفت او شاید آخرین کسانی بوده‌اند که پا به عرصه خاک جهان نهاده‌اند و چه بسا قبل از آنان نیز به همین طریق انسان‌هایی با اندام‌های بسیار قوی‌تر و انکاری متفاوت‌تر در این جهان زیسته‌اند که از لحاظ جسمی و روحی و بطور کلی با زیست‌محیطی دوران‌های خود منطبق بوده‌اند.

ثانیاً گسترش و گستردگی میدانی تحقیقات و حفاری‌ها از کهن‌ترین اعصار تا کنون فوق‌العاده حائز اهمیت بوده و خواهد بود به همین نحو در بررسی تاریخ از کهن-ترین اعصار تا زمان امپراطوری‌های ماد، هخامنشی، اشکانی، ساسانی و ... تنها به مرزهای کنونی که در روی نقشه جغرافیایی ترسیم گردیده نباید اکتفا نمود و بایستی با مطالعه و

بررسی ممالک متصرفی آن عصر تحقیقات را حتی خارج از مرزهای امروزی پی‌گیری نمود.

ضمن مطالعه آثار باستان شناسانی نظیر لوئی واندربک (استاد دانشگاه‌های گان و بروکسل) و هم چنین فرانک هول، این باستان شناس بزرگ که سال‌ها به حفاری و پژوهش در محوطه باستانی غرب پرداخته است.

به این نقیصه پرداخته‌اند؛ لوئی واندربک در کتاب باستان شناسی ایران باستان که با مقدمه رمن گیرشمن نگاشته شده و زحمات بسیاری در این زمینه متحمل شده چنین می‌نویسد: «مطالعات خود را تا حدود کنونی ایران محدود نمودیم و آنچه را که ایران خارجی نامیده‌اند کنار گذاشته‌ایم» (۱)

و این جمله بیانگر اینست که قسمت اعظم باستان شناسی ایران که در بین-النهرین و کشورهای هم‌جوار و حتی مصر وجود دارد به همین دلیل بررسی نگردیده است. هم چنین فرانک هول در کتاب باستان شناسی غرب ایران که به حفاری در محوطه باستانی غرب ایران پرداخته و یازده مقاله خود و هفت باستان شناس برجسته دیگر را گرد آورده و توسط خانم زهرا باستی این کتاب نفیس ترجمه شده است در بخش مقدمه مولف تحت عنوان: اکنون پس از کاوش‌های گذشته چه باید کرد؟

اذعان می‌دارد که به منظور خلاصه کردن دانشمان در زمینه تاریخ و فرهنگ ایران این کتاب را نگاشتیم و امیدوار بودم که به هنگام از سرگیری پژوهش این اثر مبنای کار پژوهشگران آتی قرار گیرد، وقتی نگاهی به کارهای گذشته‌مان می‌اندازیم نواحی بسیاری را می‌بینیم که نیاز به پژوهش بیشتر دارد زیرا باستان‌شناسی غرب ایران محدوده کوچکی را دربرمی‌گیرد و وقفه‌های مکانی و زمانی پر نشده بزرگی بر جای مانده است. (۲)

بنا بر آنچه که گفته شد جهت بررسی و تحقیق بیشتر ما ناگزیر خواهیم بود که محدوده پژوهش‌ها را توسعه داده و ناچاراً دامنه تحقیقات را نه تنها خارج از محدوده

جغرافیایی استان (یعنی استان‌های همجوار) بلکه کشورهای همسایه و خارج را نیز حتی‌المقدور مورد پژوهش قرار خواهیم داد.

و همانطوری که گذشت دانشمندان جهت شناخت بهتر جوامع بشری آن را به دوره‌های متعددی تقسیم‌بندی نموده‌اند که این گونه تقسیم‌بندی‌ها براساس آثار بدست آمده از آنها در دوران‌های مختلف و چگونگی ساختن ابزار از وسایل اولیه نظیر سنگ و چوب و غیره صورت پذیرفته تا آخرین مرحله که تقسیم‌بندی نهایی آن به دوره تمدن رسیده است. طبیعی است انسان‌های اولیه در آن دوران‌ها با وجودی که از قوه عقل و ادراک و احساس برخوردار بوده‌اند اما چون تجربه کافی جهت رفع کلیه مایحتاج خود نداشتند بدون شک با موانع و مشکلات فراوانی مواجه می‌شدند شاید بتوان گفت بعضی از آموزش‌های ابتدایی را انسان از دیگر حیوانات با بهره از هوش و ذکاوت و دقت در رفتار و زندگی آنان آموخته باشد نظیر کندن و حفر نمودن زمین به منظور تهیه مسکن و سرپناه و بالا رفتن از درختان به منظور قطع شاخه‌ها یا پنا گرفتن از گزند حیوانات درنده و جمع‌آوری میوه‌های جنگلی نظیر بادام پسته، فندق، بلوط و ... و نگهداری آن‌ها برای زمستان و بسیاری چیزهای دیگر حتی تغییر مکان و ...

انسان اولیه در آن زمان‌ها که هنوز آتش را کشف نکرده بود ناگزیر به محض غروب آفتاب چون دیگر حیوانات در شکاف‌های کوه یا غارها و یا در حفره‌هایی که خود ایجاد نموده بود به آنها پناه ببرد، او بارها و بارها طعم گرسنگی را چشیده بود و همواره مورد تهاجم و یا طعمه حیوانات و درندگان قرار گرفته بود، او در مقابل طبیعت وحشی عصر خود ناچار بود که برای ادامه حیات مبارزه کند و از هوش و عقل خویش مدد جوید او هنوز به تیر و کمان دست نیافته بود و فلاخن نداشت حتی پوششی که بتواند او را از گزند سرما و گرما محافظت نماید بر تن نداشت اما با تمام این مشقات و مشکلاتی که در پیش روی داشت از پای نایستاد، زیرا او یک انسان بود و منظور از خلقت و حیات بخشیدن به او اهدافی بسیار والاتر و ارزشمندتر از سایر موجودات به عهده او سپرده شده بود و بدون اینکه خود او متوجه باشد بار سنگینی را بر دوش خود می‌کشید تا به نسل

آینده منتقل نماید و سرانجام پس از گذشت قرون بسیار متمادی نسل آینده توانست با بهره‌مندی از علم و دانش و تکنولوژی و پیشرفت در کشفیات علمی و اختراعات و ابداع انواع فن‌آوری‌ها تا تسخیر کرات آسمانی و فضا پیشروی نماید و این روند هم‌چنان ادامه یابد.

در این جا وظیفه خود می‌دانم از همکاری‌های جناب آقای حاج آقا جلیل رحیمی مدیرکل محترم سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی استان صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم. همچنین سرکار خانم فهیمه روشن معاونت محترم توسعه و مدیریت سازمان که نهایت همکاری را مبذول فرمودند و جناب آقای مهندس احسان احمدی نصر مدیر محترم روابط عمومی و دوست ارجمندم جناب آقای فریدون بیگلری محقق و پژوهشگر باستان‌شناسی سازمان میراث فرهنگی کشور که با ارسال مقالات و تحقیقات بسیار ارزنده‌ای که با همکاران‌شان انجام داده‌اند مرا در این مهم یاری دادند و آقای علیرضا بیستونی، معاونت محترم میراث فرهنگی اداره کل میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری استان کرمانشاه و سرکار خانم ویدا صمیمی مسئول محترم کتابخانه سازمان میراث فرهنگی و سرکار خانم شهره تحریری مسئول محترم کتابخانه شهید آوینی و همچنین سرکار خانم سهیلا صیادپور بابت حروف چینی و صفحه آرایی تشکر و قدردانی می‌نمایم. توفیق روز افزون همه‌ی این عزیزان را از خداوند بزرگ مسئلت می‌نمایم.

هرمز بیگلری

کرمانشاه - شهریور ۹۱